

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SEPTEMBER 5 • 95

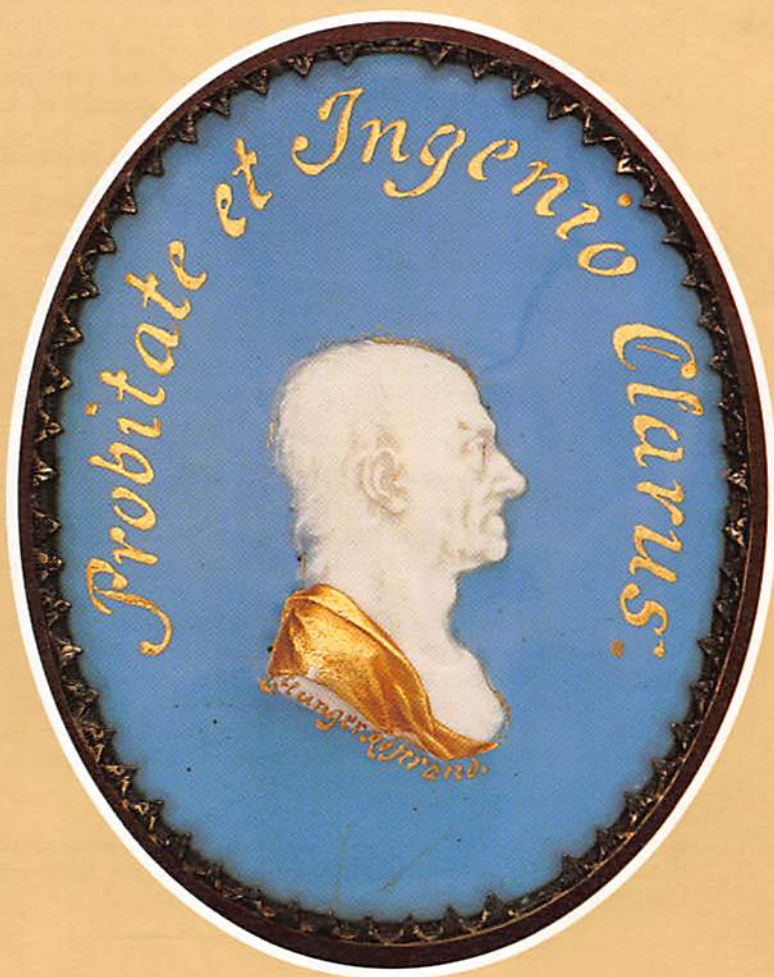
Nicolaus Keder
1659 – 1735

Sedelförslag av
CA Broling
1798 – 1851

NNUs medalj
över
Brita Malmer

Plåtmynt
i spisiröse

SNFs
årsmöte 1995

Pris 15 kr

Just utkommen!

Avesta Myntmuseum

(Numismatiska Meddelanden XXXIX)

av
Bertel Tingström

- Boken ingår i Svenska Numismatiska Föreningens serie Numismatiska Meddelanden som nummer XXXIX och omfattar 270 sidor.
- Tillkomsten av den samling, tillhörande Axel Ax:son Johnson, som utgjorde förutsättningen för museets tillkomst, beskrivs ingående. Här får vi möta storsamlare som Nyman, Cavalli, Wasastjerna, de Laval m.fl., liksom även mynthandlare som Bukowski, Appelgren och andra.
- Svensk mynthistoria, med naturligt fokus på koppar- och plåtmynt, upptar en stor del av boken.
- Museets samlingar beskrivs ingående, och boken är försedd med ett ypperligt bildmaterial – delvis i färg.
- Författare är museets skapare och Sveriges främste expert på plåtmynt – fil dr. Bertel Tingström.

Numismatiska Meddelanden nr. 39:

Ett myntmuseum kommer till

Planerna på ett myntmuseum; Varifrån kom samlingarna?; Inventering – överblick; Starten den 9 oktober 1979; Detaljplaneringen; Plåtmyntens uppdelning i huvudsamling och dubletter; Övriga inventarier och åtgärder; Montering av mynten; Invigningen av museet; Avesta Myntmuseum 1983-1994.

Inköpen

Vad fick generalkonsul Axel Ax:son Johnson att köpa Georg Nymans samling av plåtmynt?; Apotekare Gustaf Cavallis plåtmyntsamling; Gustaf Cavallis köp av 10-dalern; Plåtmyntsamlaren Gustaf Cavalli genom mynthandlaren T.G. Appelgrens ögon; Generalkonsulns köp av Gustaf Cavallis plåtmynt; Köpet av gardskapten Oskar Wasastjernas samling; Övriga förvärv 1919-1995.

Föremålen

Inledning; Svensk kopparpolitik 1624-1777; Plåtmyntens förändring 1644-1776; Att jämföra mynt; 10-dalern, världens största mynt. Avestas exemplar och de andra; Gravering av stampar; Koppar- och mynttransporter; Avesta kopparbruk; Icke utstansade mynt på tenar vid valsverksprägling av kopparmynt; Vart tog våra plåtmynt vägen?; Plåtmynten i penningcirkulationen; Uttrycket "en plåt"; "Att betala med samma mynt"; Rysk grivna – 10 kopek – i plåtform; Gustaf III och falska betalningsmedel; Guldmedaljen vid Gustaf II Adolfs begravning 1634; Namn ur korrespondensen H. Bukowski – G. Cavalli.

Museets samlingar

Inledning; Proveniens; Planscher; Antika och utländska mynt som cirkulerat i Sverige; Medeltida mynt; Sällsynta plåtmynt; Huvudsamlingen av plåtmynt; Kopparmynt; Silvermynt; Kastpenningar; Guldmynt; Sedlar; Polletter; Medaljer.

Medlemspris vid avhämtning: 200 kr. SNFs kansli har adress: Banérgatan 17, nb. 115 22 Stockholm. Öppet onsd-torsd 10.00 till 13.00. Tel 08-667 55 98. Fax 08-667 07 71.

Medlemspris (inkl porto) om boken önskas per post: 225 kr. Beställes genom inbetalning till Föreningens postgiro nr.: 15 00 07-3. Märk inbetalningskortet "NM 39 – Medlemspris".

Pris för icke medlemmar: 250 kr vid avhämtning. 275 kr om boken önskas per post.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-783 94 00
Fax 08-663 97 35

Ansvarig utgivare:
Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:
Lars O. Lagerqvist
Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:
Kjell Holmberg
Tel 018-38 23 47
(kvällstid och helger)

Prenumerationer:
Pris 125 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Tryck:
Masterprint
Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

SNFs program hösten 1995

Föreningslokaler är öppna för medlemmar – gärna med sällskap – en torsdagkväll i månaden. Dörrarna öppnas kl 18.30.

- 1-3 september Nordisk Numismatisk Unions möte.
- 7 september Öppet hus. Tema: Nordisk Numismatisk Union.
- 5 oktober Öppet hus. Tema: Medaljer. Ta med egna föremål att fråga och berätta om.
- 9 november Öppet hus. Tema: Polletter. Ta med egna föremål att fråga och berätta om.

Om ej annat anges hålls mötena kl 18.30 på Banérgatan 17 nb. Tag buss nr 44 eller 54 eller T-bana till Karlaplan.

SNFs kansli

Besökstid 10.30-13.00 onsdag och torsdag.

Stängt: Midsommar - 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Innehåll SNT 5 • 95

Sid

Porträtt av en numismatiker, Nicolaus Keder (20.3.1659–17.4.1735)	120
NNUs medalj över Brita Malmer	124
Sedelförslag av Carl Abraham Broling	125
Bror Emil Hildebrand – mannen bakom Karl XV:s valspråk	128
Guldmynt som kristidsvaluta	128
Tre merovingiska mynt	129
Jubileumsmynt i oädla metaller	130
Plåtmynt i spisiröse	131
Papperspolletter från Bamängens klädesfabrik	132
Papperspollett från Stegeborg	133
En fattigpollett från Eskilstuna	133
Riksbankerna bytte mynt	133
SNFs årsmöte 1995	134
Myntnytt	135
Recensioner	136
Frågespalten	136
Personalia	137
Svenska mynt funna i Litauen	137
Sedelnytt	138
Auktioner & Mässor	139
Föreningar	139

Omslag

Emaljrelief efter medalj av J.C. Hedlinger 1728 föreställande numismatikern Nicolaus Keder. Den är utförd på Rörstrand 1733 av den kringfläckande porslinsmakaren Christofer Conrad Hunger och är ett av de äldsta kända Rörstrandsarbetena. Gåva till KMK av expeditionschefen C.F. Meinander 1858. Se artikel s. 120. Foto: Gunnel Jansson, RIK-foto.

Porträtt av en numismatiker

Nicolaus Keder (20.3.1659–17.4.1735)

Av Peter Berghaus

I den senaste auktionen av betydelse på numismatiska medaljer¹ finns även en medalj, nr 4180, av Nicolas Keder, om vars personlighet många intresserade säkerligen inte hade någon kännedom. Lipsius 1801 framhåller på s. 206-7 (ofullständigt) inte mindre än åtta publikationer av Keders penna, av vilka fem utkommit i Leipzig, två i Lübeck och en i London. Dessa skrifter är idag sällsynta. Även i större, tyska, numismatiska bibliotek är de endast undantagsvis anträffbara.

Nicolas Keder² var son till köpmannen och bankkommissarien Niklas Keder (1629-79)³, medlem av en välbeställd tysk-schweizisk familj⁴, och hans hustru Lucretia Peters. Den unge Keder gick i den tyska skolan i Stockholm och inskrevs 9 februari 1672, knappt tretton år gammal, vid det gamla ärevärdiga universitetet i Uppsala, där han bl. a. — liksom Elias Brenner (1647 Storkyro — 1717 Stockholm)⁵ — var elev till professor Johannes Schefferus (1621 Strassburg — 1679 Uppsala)⁶. Som studieämnen valde han språk och in- och utländsk forntidslära, skalkonst och emblemantik. Under fyra år befann sig Keder på resor i utlandet. I Narva, på den tiden ännu svenskt, studerade han ryska och engelska. Andra resor förde honom till Ryssland, Danmark, Tyskland, Böhmen och Italien. Han drabbades ideligen av sjukdomar. I sin självbiografi skriver han, att detta var orsaken till att han aldrig gifte sig.

Keder var en ivrig och framgångsrik myntsamlare. Redan 1687 författade han ett manuskript om engelska mynt i svenska fyndskatter från vikingatiden, vilket tydligt visar hans intresse för den medeltida numismatiken. År 1690 framträdde han för första gången som diktare med två längre bröllopsdiker, och gjorde sig därmed ett namn inom de borgerliga kretsarna i Stockholm.

År 1693 fortsatte Keder sitt resande och blev 1696, då en dokumenterad numismatiker, anförtrord ordnandet av den kungliga samlingen. Karl XI (1655 Stockholm — 1697 Stockholm, regent 1660-97)⁷

hade nämligen i Amsterdam inköpt pantsatta delar av drottning Kristinas (1626 Stockholm — 1689 Rom, regent 1632-54)⁸ myntsamling, och i Sverige år 1693 Jacob Gyldenklous (1636 Stockholm — 1692 Stockholm)⁹ samling av framför allt romerska mynt. (Idag finns dessa hos Kungl. Myntkabinettet i Stockholm.) År 1696 utsågs Keder till assessor vid Antikvitetsarkivet. Han erhöll en årlig "pension" av 600 daler silvermynt, vilket kan anses vara mindre än vad han fick för sin tjänst vid Antikvitetsarkivet, vilket i stället skulle främja hans privata studier hemmavid. På grund av långvarig sjukdom kunde Keder tyvärr inte anta den honom 1720 erbjudna tjänsten som sekreterare hos Antikvitets-

arkivet. Inte minst samarbetet med sin vän och kollega Elias Brenner, som alltsedan 1692 varit assessor vid Antikvitetsarkivet, främjade på ett märkbart sätt det vetenskapliga, numismatiska arbetet i Sverige. Keders del i detta, särskilt när det gäller forskningen kring den medeltida numismatiken, kan väl knappast över-skattas. Keder adlades år 1711, ett år före Brenner.

Av Keders¹⁰ utgivna tio numismatiska arbeten utkom det första redan 1702 i Lübeck: publikationen av en keltisk stater funnen i Sigtuna, ytterligare en studie över detta mynt förlades¹¹ 1722 till Leipzig. Keder offentliggjorde i Leipzig under 1703 och 1704 sina studier i skandinaviska runmynt från 1100-talet¹² och bevi-

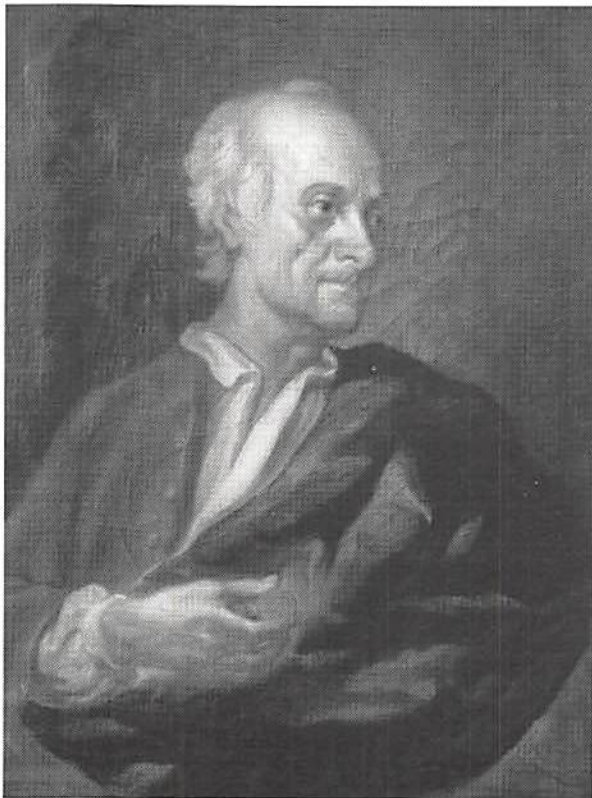

Fig. 1. Nicolas Keder (1659–1735). Oljemålning av G. E. Schröder (1684–1750). KMK. Foto: Gunnel Jansson, RIK-f.

DE ARGENTO RUNIS SEU LITERIS GOTHICIS INSIGNITO.

Quod delineatum in Camdeni Britannia
Anglice nunc loquente & ampliata literato
exhibetur Orbis.

Sententia

NICOLAI KEDERI,

Regii Antiquitatum Collegii, quod Hol-
miæ est, Alleforsii.

LIPSIÆ,

Apud JO. FRIDERICUM GLEDITSCH.
A. MDCCIII.

NVMMI ALIQVOT
DIVERSI
EX-ARGENTO PRAESTANTISSIMI:

Nempe

DECIM OLAI SVECI, 3
VNVS ANVNDI CARBONARIJ,
AC VNVS HAQVINI RVFI,
SVECIAE REGVM;

Nec non

VNVS SVENONIS BIFIDA BARBA,
DANIAE REGIS;

Omnes

Tellure Svecicâ olim absconditi,
nuperque casu in apricum prolati,
nunc autem HELIGONIADVM Choro

felicitati dedicati

NICOLAO KEDERO,
Regii Collegii Antiquarii, quod Stockholmie est,
Alleforsii.

LIPSIÆ,

Apud IO. FRIDERICUM GLEDITSCH.
A. M. DCC. VI.

K. VITTELLI
HIST. & ANTIQV.
AKADEMIE.

E. E.

NUMMORUM.
IN. HIBERNIA.
ANTEQVAM. HAEC. INSULA. SUB.
HENRICO. II. ANGLIAE. REGE.
ANGLIC. FACTA. SIT. JURIS.

CUSORUM.
INDAGATIO.

PER.

NICOLAUM. KEDER.

è Regia Societate Antiquariâ
Holmiensi.

Accesit

Catalogus Nummorum
Anglo-Saxonior. & Anglo-Danior.
Musei Kederiani.

LIPSIÆ,

Apud JO. FRIDERICUM GLEDITSCH.
A. M. DCC. VIII.

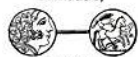
Fig. 2. Vinjett till *De argento runis...*
insignito. Leipzig 1703. KMK.

Fig. 3. Titelsida till *Nummi aliquot...*
Leipzig 1706. KMK.

Fig. 4. Titelsida till *Nummorum in
Hibernia... indagatio*. Leipzig 1708.
Ågarnamnteckning C. G. Tessin
(1695–1770). KMK.

NVMMVS AVREVS ANTIQVVS ATQVE PERRARVS, OTHINVM.

CEV PROBABLE EST,
EIVSQVE
SACRORVM AC MYSTERIOR.
SIGNA ET INDICIA
EXHIBENS;

E MVSEO

NICOLAI KEDERI,

HOLMIENSIS,
REGII ANTIQVITATVM SVEO-GOTHICAR.
COLLEGII ASSESSORIS,
CVM
HVIVSCE COMMENTATIONE
EDITVS.

LIPSIÆ,

ATVD IO. FRIDERICI GLEDITSCHII B. FILIVM.
M DCC XXII.

Fig. 5. Titelsida till *Nummus Aureus...*
Othinum... exhibens. Leipzig 1722.
Ågarnamnteckning C. G. Tessin. KMK.

sade därmed på ett övertygande sätt, att den på åtsidan efter bysantinsk förebild avbildade gudomligheten var Kristus, och inte, som ditills förmodats, en hednisk gudom. Upptäckten av den vikingatida myntskatten i Näs, Österåkers sn, Uppland¹³ förde Keder 1704 än en gång till den medeltida mynthistoriens epok, vars utforskning han gjort på ett för honom så förtjänstfullt sätt. Just på grund av detta fynd kunde Keder för första gången i en i Leipzig 1706 utgiven publikation över Olof skötkonungs präglingar av anglosaxiska imitationer hänföra¹⁴ dem till Sigtuna som myntort. Han återgick än en gång till anglosaxiska präglingar¹⁵ (Leipzig 1708) och kunde därvid framlägga sin egen, inte helt obetydliga samling av anglosaxiska mynt.

År 1728 offentliggjorde Keder katalogen över Walter Graingers (1729)¹⁶ samling, vilken till största delen omfattade Elias Brenners 1717 efterlämnade samling¹⁷. Bandet utsmäckades med en emblematisk titelgravyr: läsaren ser en av Hedlingers medaljer över Keder monterad på två obelisker.

Ytterligare en av Keders stora förtjänster ligger i bearbetningen och publikationen av andra upplagan av Brenners Thesaurus 1731¹⁸, i vilken

han utan större åthävor tillagt många av sina egna forskningsresultat.

Ingen annan numismatiker har på samma sätt som Keder ihågkommit med medaljer. Framför allt har hans vän den store schweizaren Johann Carl Hedlinger (1691 Seewen/Schweiz — 1771 Steinstöckli/Schweiz)¹⁹, länge verksam i Sverige som medaljör och själv en engagerad myntsamlare, tillägnat Keder ett flertal medaljer med hänsyn till dennes antikvariska och numismatiska intressen. Även andra svenska medaljörer har hedrat²⁰ honom.

Något grafiskt porträtt av Keder, med undantag av titelgravuren till Graingerkatalogen, London 1728,²¹ tycks inte ha efterlämnats. Däremot äger Kungl. Myntkabinettet en verklighetstrogen oljemålning, som visar Keder i framskriden ålder.²² Vetenskapsmannen håller som symbol för sin verksamhet ett mynt eller en medalj i handen, som ville han visa den för en vän. Släktskapen med Hedlingers Kedermedaljer kan knappast förbises.

Förf. tackar sina vänner vid Kungl. Myntkabinettet i Stockholm för hjälp och mången hänvisning.

(Översatt av Maj Jarl)

Publicerat i
Geldgeschichtliche Nachrichten
nr 147, 1992

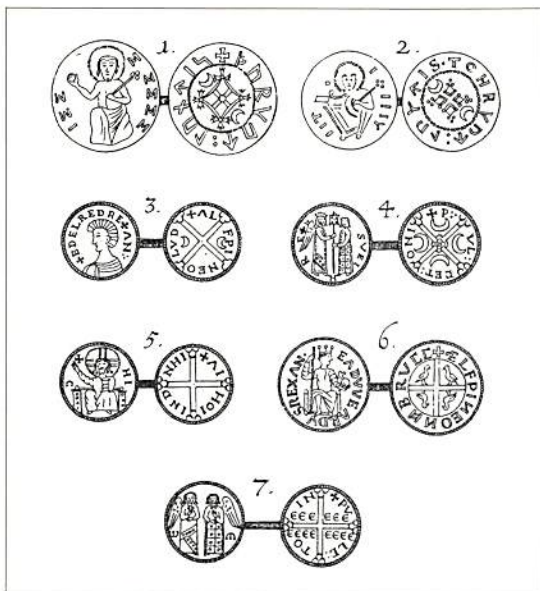

Fig. 6. Ark från De argento runis... insignito.
Leipzig 1703. KMK.

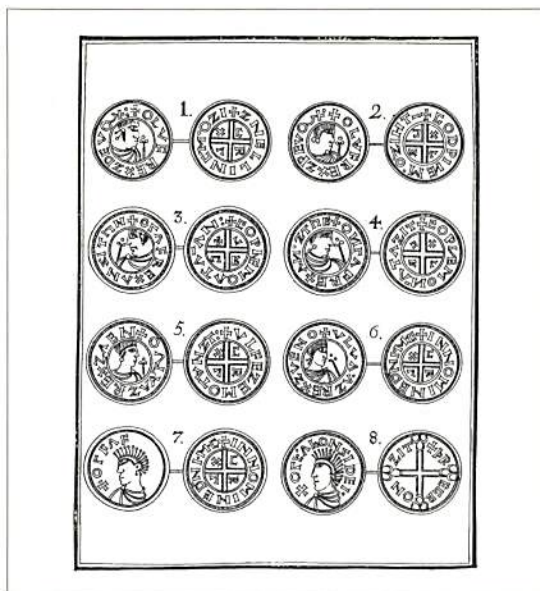

Fig. 7. Ark (Olof skötkonungs mynt) från Nummi aliquot...
Leipzig 1706. KMK.

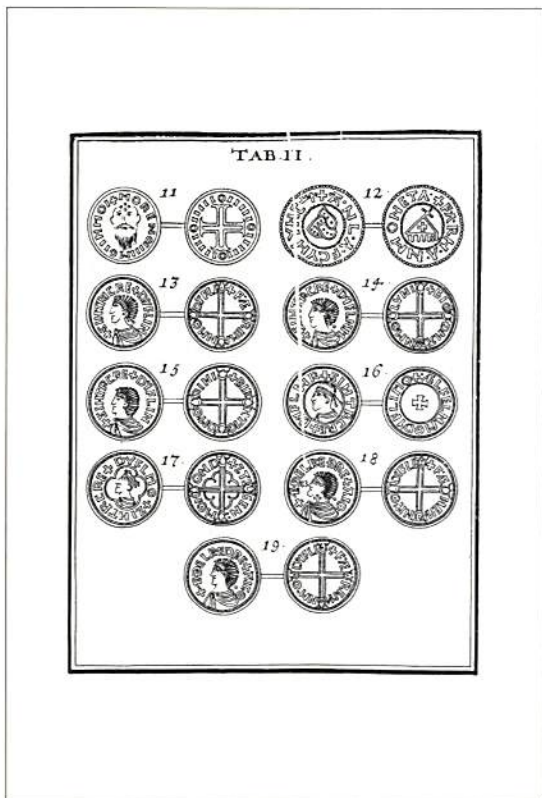

Fig. 8. Ark (irländska pennies) från Nummorum in Hibernia...
indagatio. Leipzig 1708. KMK.

Fig. 10. Titelblad och titelgravyr (J. Sturt sc. = John Stuart, 1658
London — 1730 London, jfr Th. B 32, 1938, s. 261) till Catalogus
nummorum... in Museo Graingeriano. London 1728. KMK.

Auf den Edlen und Wohlgebohrnen
Herrn Assessor KEDERN,
Als Er sein Freistücklein, de rarissimo Nummo Othiniano, an des
Foges Licht heraus geben wolte.

Es ist vorläufig schon bekannt,
Wie tief durch Luthers und Derlebens,
Ein weiser und geschickter Mann
In die Geheimnisse dringen kan.
Was andern in die Sonnen fällt,
Wird bey ihm leichtlich angefaßt,
Wann sein Gehirn etwas deckt,
Das niemand noch vor ihm entdeckt,
Er sieht ihm eine neue Spule,
Und schält die Seltenheiten nur;
Wol doch den Leuten wird zuletzt
Viel aufgewaktes süßgelegt,
Diß aber was die graue Zeit
Ihr gleichsam ewig hat geweiht,
In dicke Dämonen verflocht,
Die manchen Forscher abgeschreckt,
Wer diß durch gödeln, Win und Fleiß,
Der klugen Welt zu zeigen weiß,
Der, dünkt mich, hat das Ziel erreicht,
Da man vor ihm die Segel streicht,
Gute KEDER hat aus tunder Nacht
Manch Dendriol schon ans Licht gebracht,
Den Schimmel ihnen abgelegt,
Und ihre Ängel ausgelegt.
Er hat mit ungemeinem Ruhm
Der Vorden Reiche Alterthum,
Theils ihre Schreie, theils ihr Erb
Durch seine Schrifften aufgestellt:
Es röhren aber seinen Geist
Die seltenen Mängeln allerseits,
Diß er zur Ehre ausgeführt,
Was jede Gort im Schilde führt,
Wie er sein forschten angewandt,
Wie er, was zweifelhaft, erläutert,
Wie er der Aiten Meynung traut,
Besenget schon so manche Schrifft.

Halb

Nach fällt das Helten-Weib ihm ein,
Die, als Ihr eine Eren zu kleiden,
Sich dieser würdig hat geacht,
Und dessalla Ländel ganz gemacht,
Bald gibt sie aus, bald nach der Reich,
Befehlet die Mägen, erhebt dabei,
Wo sie gepreget, auf weiß Gebet,
Ihm welche Zeit, aus was für Schreut,
Ja er edelert nicht allein
Die hier im Reich geschlagen seyn;
Oem wissen macht auch offenbar,
Was meistens bey den Fremden rer,
Durch sein Bericht sind schon bekannt
Aus Denmark, Jtr- und Sengland,
Viel Aeten, selbst die Moskau bricht
Durch sein Deserben fast ins Licht.
Jent bringt er etwas zu Papier,
Das in dem Alterthums Revier
Die längst verlohren verlorne Zeit
Gemeinet der Vergesslichkeit;
Des WODANS Bild in Gold gepreget,
Der ehmalis Todens Veld bewegt,
Zu glauben seiner Gaudiley
Und daß an Ihm was glückliche sey:
Weruch er bey der Mitternacht
Oem Aetion Wunder groß gemacht,
Zind noch dem Untergang entwischt,
Durch KEDERS Feder angefaßt,
Diß und was sonst sein freyer Geist
Gedultes Ihn verfaßt hat,
Wies bleiben, wann Metall in Stein
In Staub verkehrt werden seyn.
Diß hat der wüßte CARL bedacht,
Als er den Schluß bey sich gemacht,
Zu setzen in den Adel Stand
Den, da er so viel Köles fand.
Ih, die Ihm mehr als hoch verpicht,
Kun fast bestimt, daß mein Gedicht
So schlecht, so weislich ausgerückt,
Wie sein Verdienst den Adel schmückt,
Jedoch der Tagens Eigenthum
Verbleibt ein unverwundter Ruhm;
Je weniger man den verlangt,
Je weniger er von Köles prangt.

SOPHIA ELISABETH BRENNER.

Emicat

Fig. 9. Dikt av Sofia Elisabet Brenner (1659-1730), Elias Brenners hustru, tillägnad Keder från Aureus... Othinum... exhibens. Leipzig 1722. KMK.

Fig. 11. Medalj (J.C. Hedlinger) 1725 med N. Keder. Fråns.: PROPERT ANTIQVA IN APRICVM (Antikviteter tar han fram i dagsljuset); Janus gräver fram en myntskatt. Brons. KMK.

Fig. 12. Medalj (J.C. Hedlinger) 1735 av N. Keder som avliden. Brons. KMK.

Referenser

Här hänvisas till tidigare texter i serien Porträtterade Numismatiker, speciellt till Geldgeschichtliche Nachrichten (GN) nr 26, 1991, s. 278.

Rasmuson 1962: N.L. Rasmuson, Mynt- och medaljsamlare inom det svenska kungahuset. Antikvariskt Arkiv 20, Stockholm 1962.

1) Dr. Busso Peus Nachf., Frankfurt, Katalog 327, 1989, nr 4180.

2) Med anl. av Keders biografi jfr H. Schück, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien, Dess förhistoria och historia, band 4, Stockholm 1935, s. 12-13, 199-200; A. Ernst, Lidt om Nils Keders möntsamling, NNU 1950, s. 67-68. SvMK 4, 1948, s. 208. SBL 21, 1975-77, s. 15-19 (B. Malmer). Nathorst-Böös & Wiséhn 1987, s. 63.

3) SvMK 4, 1948, s. 208.

4) På hans fars sida härstammade farfadern, Mikael Keder, (1630) från Basel, farmodern från Lübeck. Jfr SvMK 4, 1948, s. 208 och SBL 21, 1975-77, s. 15.

5) Jfr P. Berghaus, Numismatiker im Porträt, 8. Elias Brenner, GN nr 26, 1991, s. 273-78 (med uppgift om ytterligare litteratur).

6) Jfr GN nr 26, 1991, s. 278, anm. 10.

7) Nathorst-Böös & Wiséhn 1987, s. 62.

Nicolai Kederi

Fig. 13. Keders handskrift, ägarbeteckning från Sex. Aurelli Victoris Historiae Romanae Breviarium, Leiden/Amsterdam (van Gaesbeeck) 1670. Privat ägo, Stockholm.

8) Rasmuson 1962, s. 13-14; Nathorst-Böös & Wiséhn 1987, s. 62.

9) Rasmuson 1962, s. 5-13. Nathorst-Böös & Wiséhn 1987, s. 64-65.

10) Sammanställning av Keders skrifter, även de ej numismatiska, SBL 21, 1975-77, s. 18-19.

11) Nvmmsv Avreys antiqvvs atqve perarvvs. OTHINVM, cev probabile est, eivsqve sacrorvm ac mysterior. signa et indicia exhibens; e mvseo Nicolai Kederi... Leipzig (Joh. Friedrich Gleditsch) 1722. Keder gör en fantasifull tydning av den framställda Odin på ett mynt!

12) De argenteo runis seu literis gothicis insignito, Leipzig (Gleditsch) 1703. Runae in nummis vetustis diu quaesitae tandemque ibidem feliciter inventae, Leipzig (Gleditsch) 1704

13) Jfr GN nr 26, 1991, s. 278, anm 20.

14) Nvmmi aliquot diversi ex argento praestantissimi: Nempe decem OLAI Sveci, vnvvs ANVNDI Carbonarii, ac vnvvs HAQVINI Rufi, Sveciae regvm, nec non vnvvs SVENONIS bifida barba, Daniae regis, Omnes tellure Sveciae olim absconditi, Leipzig (Gleditsch) 1708.

15) Nummorum in Hibernia antequam haec insula sub Henrico II. Angliae rege anglici facta sit juris cusorum indagatio, Leipzig (Gleditsch) 1708.

16) Catalogus nummorum Sueco-Gothicorum usualium ac memoriarum veterum recentiumque, in Museo Graingeriano Holmiae curiose asservatorum, London (John Clarke), 1728.

17) Jfr GN 26, 1991, s. 278, anm 14.

18) GN 26, 1991, s. 273.

19) P. Felder, Medailleur Johann Carl Hedlinger 1691-1771, Leben und Werk, Frankfurt/Salzburg 1978. Nathorst-Böös & Wiséhn 1987, s. 55.

20) Jfr B.E. Hyckert m.fl.: Minnespenningar över enskilda män och kvinnor. Stockholm 1905-37, band 1.

21) Jfr ovan under punkt 16.

22) Bilden i färg på skyddsomslaget till Nathorst-Böös & Wiséhn 1987.

MEDALJNYTT

NNU:s medalj över Brita Malmer

Nordisk Numismatisk Union presenterade vid mötet i Stockholm 2-3 september 1995 en medalj till Brita Malmer i samband med att hon i år fyllt 70 år. Unionens möte sammanfaller med 1000-årsjubileet av myntningen i såväl Sverige som Danmark och Norge. Dessa myntningar tillhör Brita Malmers specialområden. Medaljen, som utförts av Gunvor Svensson Lundkvist, visar på åtsidan Brita Malmers högervända bild och på fransidan en avbildning av fransidesmotivet med en stiliserad hjort på ett av de äldsta nordiska mynten. Denna mynttyp har, som hon själv visat i sin avhandling, sannolikt präglats i Hedby ca 825-840. Myntet som använts som förebild har också rester av en ögla som visar att det burits av en smycke och därmed förlorat sin funktion som mynt. Inskriften *Numismatica Nordica* anspelar såväl på utgivaren NNU (nordisk numismatik) som på jubilarer ([kvinnlig] nordisk numismatiker).

Brita Malmer har publicerat ett stort antal artiklar och monografier och ingen annan har ägnat så stort intresse åt den nordiska numismatiken som hon. Bland ämnesområdena i större arbeten kan nämnas: myntningen i Norge på 1000-talet (1961), den äldsta nordiska myntningen ca 825-995 (1966), Olof Skötkonungs myntning (1965, 1989), senmedeltida svenska penningar (1980).

Medaljen, som mäter 45 mm i diameter, präglas av Myntverket i Eskilstuna i 999/1000 silver samt i brons. Den kan beställas t.o.m. 6 oktober 1995 genom att till unionsordföranden Torbjörn Sundquists postgirokonto 216568-6 inbetala 575 kr (silver) eller 375 kr (brons). Dessa priser inkluderar porto.

Bidrag till medaljens framställning har erhållits från Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning.

Torbjörn Sundquist/Kenneth Jonsson

Foto: Gabriel Hildebrand, Riksantikvarieämbetet.

Sedelförslag av Carl Abraham Broling

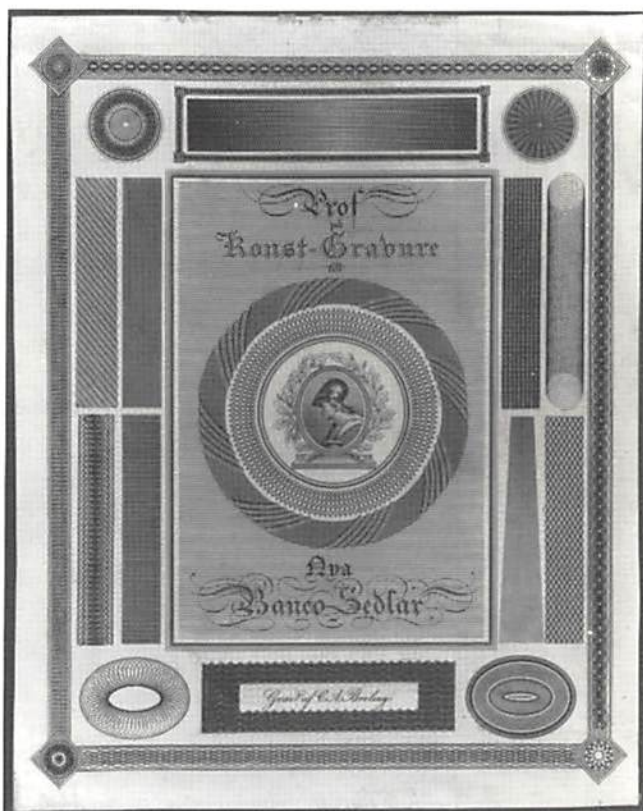
Av Ian Wiséhn

Carl Abraham Broling (1798-1851) är den egentlige skaparen av våra moderna sedlar och en av pionjerna inom den grafiska industrien i Sverige. Han var länge tämligen ensam i Sverige inom sitt område, men genom hans arbete fanns det vid mitten av 1800-talet flera goda arvtagare med inriktning på modernt säkerhetstryck. Det är namn som Pehr Axel Nyman, greve Pehr Ambjörn Sparre och professor Jonas Bagge. I periferin fanns även tryckintresserade personer som gravören Åkerberg samt boktryckarna N.G. Hellsten, J.H. Westerberg och A. Cedergren.

I äldre tid var det endast Rikets Ständers Bank som utgav sedlar, avsedda att vara betalningsmedel. År 1773 började emellertid Diskontkompaniet i Stockholm – på sätt och vis vår första affärsbank – att ge ut ett slags insättningsbevis, som cirkulerade som betalningsmedel. På samma sätt godtog Diskontkompaniets checkar på riksbanken allmänt som betalningsmedel. Likaså försåg de s.k. yngre diskonterna rörelsen med pengar. Åren 1789-1834 gav även Riksgäldskontoret ut sedlar, som snart utträngde riksbankens. Den 1830 grundade Skånska Privatbanken skaffade sig rörelsemedel på samma sätt som diskonterna, bl a genom att med självtagen rätt ge ut ett slags depositionsbevis, som fungerade som sedlar. Snart skulle 31 privatbanker ge ut egna sedlar.

De riksbankssedlar som tillverkades före 1830 var av ganska primitivt slag, både vad papperskvalitet och tryck beträffar. I slutet av 1820-talet lyckades dock Tumba bruk framtälla ett provpapper av betydligt fastare och även tunnare slag. Detta papper var mer lämpligt för tryckning av sedlar. Samtidigt möjliggjordes en rationellare och billigare tryckning. Tidigare hade sättning skett för hand med lösa trycktyper, och nysättning var nödvändig vid tryckning av en ny upplaga.

Det är vid detta läge som Carl Abraham Broling 1830 blir föreståndare för Riksbankens sedeltryckeri. Broling blev auskultant (dvs elev) i Bergskollegium 1814. Där arbetade han i flera år dels i proberkammaren,

1.

2.

Foto: ATA.

De flesta sedelförslagen är förminskade.

3.

4.

5.

6.

dels i dess kemiska laboratorium. Under olika perioder tjänstgjorde han även vid en av de större gjutstålsfabrikerna. Han anlätades vid denna tid rätt flitigt som gravör, bl a av Jernkontoret, som vid sidan av andra uppdrag i augusti 1822 sände honom till Dannemora för att avrita mekaniska byggnader. Vid början av 1820-talet utförde Broling illustrationerna till farbroderns, bergsrådet Gustaf Broling, reseskildring från England och åtskilliga konstnärligt utförda blanketter för växlar m.m. Efter några myntproberarförordnanden fick Broling 1824 myntproberartiteln. Han hade då de dubbla uppgifterna att fungera som både penningräknare och maskinist vid Kungl. Myntet. Ett par år senare utförde han åt Riksbanken gravyrer med den nya engelska konstsvärningsmetoden. År 1829 fick han tillfälle att göra en studieresa till England. Där studerade han bl a sedeltillverkning på olika ställen.

Sedan Broling 1830 blivit föreståndare för riksbankens sedeltryckeri, uppgjorde han förslag till införande av den engelska konstgraveringen av sedlar (1831) och uppfann en bra metod för färgning av papper i olika nyanser. Genom detta förslag, som bifölls av 1834–35 års riksdag och verkställdes 1836, är Broling upphovsmannen till våra moderna sedlar. För sina meriter tilldelades Broling av 1834–35 års riksdag en personlig löneförbättring. I samband med denna reform började

Broling också använda stereotypi vid sedeltryckningen. Denna metod fullkomnade han med galvanoplastikens hjälp. Sedan Broling infört en av honom uppfunnen numereringsmaskin, beviljade 1840–41 års riksdag honom en ännu högre lön (1.800 rdr bko). Broling avled hastigt under en studieresa i Paris.

I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns en del material som är kopplade till tiden då Broling tog över chefskapet över Riksbankens sedeltryckeri. Det rör sig om förslag till nya sedlar – en del föreligger som provtryck medan andra är handmålade. I samlingen finns också ett reklamtryck som användes av Broling själv.

1. Brolings reklamtryck. *Prof på Konst-Gravure till Nya Banco-Sedlar*. Innanför ett invecklat rammönster bestående av guillicher finns den hjälmprydda grekiska gudinnan Pallas Athena. Valet av denna figur visar på den engelska influensen i Brolings arbete. Trycket är utfört i gravyr i stål eller koppär.

2. Sedelförslag. *3 riksdaler banco 1830*. De dekorativa elementen består av guillicher i såväl ramverket som i olika rundlar i mittpartiet. På höger och vänster sidor finns lilla riksvapnet. Det finns plats för ett handskrivet nummer samt två namnteckningar.

3. Sedelförslag. *Tio riksdaler banco 1830*. Sedelns ram består av guillicher. Överst finns ringar som är fyllda med guillichemönster samt det svenska riksvapnet. Straffsatsen, riktad mot sedelförfalskare, finns utskriven innanför en tunn guillo-

cheram, finns placerad tydligt på sedelns nedre del. Det finns plats för det handskrivna numret samt två namnteckningar.

4. Sedelförslag. *1 riksdaler banco 1830*. Akvarell med fyra rundlar vid de fyra hörnen fyllda med följande upplysningar: EN; 1; ÅR och 1830. På höger och vänster sidor finns ovaler med lilla riksvapnet. Mittpartiet består av ett färgat fält med plats för bankens namn och valören. Observera att Broling missat i stavningen på ordet BETARAR istället för BETALAR. Överst och nederst finns två ljusa fält för sedelns nummer resp. straffsatsen mot sedelförfalskare.

5. Sedelförslag. *1 riksdaler banco 1830*. Akvarell över en sedel med enkel ram, två fyllda ovaler på sidorna med ordet: EN. Överst i mitten finns lilla riksvapnet omgärdat av bankens namn. Därunder finns valörbeteckningen, straffsatsen mot sedelförfalskare samt årtalet 1830.

6. Sedelförslag. *500 riksdaler banco 1830*. Akvarell över en sedel, som på sidorna har rundlar som är sammanfogade som en kedja. I de mittersta rundlarna finns Sveriges tre kronor. Överst i mitten sitter Moder Svea med den svenska skölden. I bakgrunden en ek med en banderoll hängande mellan grenarna. På banderollen finns texten: ROBUR ET SECURITAS. Vid Moder Sveas sidor samt bakom henne finns symboler för handel, industri och konsten. Under denna komposition finns bankens namn och sedelns valör. Nederst finns utrymme för straffsatsen mot sedelförfalskare och namnteckningar.

Bror Emil Hildebrand – mannen bakom Karl XV:s valspråk

Karl XV:s "kröningspenning" från 1860. På framsidan återfinns kungens nya valspråk. Den är graverad av Lea Ahlborn och präglades i 3.500 exemplar. Vid kröningen skedde inget utkastande utan samtliga medaljer utdelades.

Foto RIK-foto. Skala 1:1.

I början av juli 1859 fick riksantikvarien Bror Emil Hildebrand ett brev som säkert fick honom att omedelbart börja arbeta. Brevskrivaren var utrikesministern och friherren Ludvig Manderström. Brevet, som är daterat 8 juli 1859, har följande lydelse:

Kan Herr Riks-Antiquarien till i morgon bittida, (jag borde få det på Cabinetet innan 1/2 9) gifwa mig två å tre förslag till walspråk för Konung Carl XV^{de}? Jag trodde att han derpå varit betänkt, men finner, – ej utan nöje – att han ej dermed sysselsatt sina tankar.

Idag vet vi inte vilka förslag som låg färdiga morgonen därpå, men däremot vilket det blev. Hildebrand hade bl a letat i Upplandslagen från 1200-talet och där hittat sentensen: *Land skall med lag byggas*.

Anledningen till att Hildebrand fick frågan var väl att riksantikvarien

ansågs behärska detta ämne. Möjligen tänkte man på att mynt och medaljer ofta har valspråk och andra korta sentenser. Det nya valspråket hamnade raskt också på kung Karl XV:s kröningsmedalj ("kastpenning") från 1860.

År 1868 fick Hildebrand ett uppdrag från expeditionschefen i Ecklesiastikdepartementet att skriva en p.m. om de svenska regenternas valspråk.

Otryckt källa

Ludvig Manderström till Bror Emil Hildebrand, brev daterat 8 juli 1859. *Antikvariska topografiska arkivet*, brevsamlingen, G8.

Litteratur

Lagerqvist, L.O., Medaljerna från de två sista kröningarna i Sverige. *Myntkontakt* 1980:1, sid. 4-7.

IW

Romerskt guldmynt med valören 60 ass, präglad ca 211-209 f Kr. KMK 102 338. Skala 2:1

Guldmynt som kristidsvaluta

När Hannibal hade funnits i Italien i nära åtta år och besegrat flera stora romerska arméer var romarna i ett desperat läge. Nya legioner måste ständigt rekryteras, myntsystemet förändrades genom inflation och risken för total kollaps var överhängande.

I det läget tog romarna det drastiska steget att utrusta sin general Scipio med fyra nya legioner och fyrahundra talenter i ädelmetall och sände honom till Spanien för att rikta ett slag mot angriparens egna områden. Summan stämmer enligt vissa beräkningar med de beräknade utgifterna för ett års kampanj.

Det guldmynt, som Kungl Myntkabinetet har förvärvat vid en auktion i New York under 1994, anses vara slaget 211-209 f Kr och väger 3,35 g. Valören är 60 ass och motsvarar en vanlig legionärs sold under en månad. På åtsidan syns krigsguden Mars i korintisk hjälm och valörbeteckningen $\downarrow \times = 60$. På framsidan syns en örn på en blix och ROMA.

Myntet har inköpts med anslag från Sven Svenssons Stiftelse (inv nr 102 338).

Harald Nilsson

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmarken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
TEL 08-11 08 07

Fig. 1 Tremissis, merovingiskt guldmynt präglad 590–650 i staden Javols i Akvitanien. KMK 102 359:1. Skala 2:1

Fig. 2 Merovingiskt silvermynt med en mindre del guld. Imitation av myntmästare Marinus i Orléans mynt, 650–680. KMK 102 359:2. Skala 2:1

Fig. 3 Denar, merovingiskt silvermynt präglad i Bourges, Akvitanien, i början av 700-talet. KMK 102 359:3. Skala 2:1

Tre merovingiska mynt

Genom en gåva från Sven Svenssons Stiftelse kunde Kungl. Myntkabinettet förvärva tre intressanta merovingiska mynt på en auktion i Paris (inv nr 102 359).

Merovingerna var en frankisk ätt, som härskade över frankerna från 458 till 751. De räknas ofta som den första kungaätten i Frankrike. Deras myntning kan delas in i tre perioder:

Under den första perioden (ca 500–ca 590) imiterades de bysantinska kejsarnas guldmynt, tremissis, som vägde 1,5 g. På imitationerna är inskrifter och bilder förvirrade.

Under den andra perioden (ca 590–ca 680) hade de merovingiska mynten egna, karakteristiska drag. Vikten anpassades till den germaniska guldvikten schilling, 1,3 g. Typiskt för de "nationella" merovingiska mynten är att de inte är centrerade och att stampen är större än myntämnet. Många inskrifter är oläsliga, eftersom överdelen av bokstäverna faller utanför myntet. Det finns ingen likformighet i bilder och inskrifter och kungens namn finns endast på en liten andel av myntningen. Vanliga uppgifter i inskriften utgörs av namn på myntmästare och myntorter (städer, byar, gods, kyrkor och kloster). Över 1 600 myntmäs-

tarnamn och ungefär 1 200 myntningsorter är kända. Den dominerande åtsidestypen är ett ansikte i profil vänt åt höger. På fränsidan är de vanligaste typerna olika slags kors och monogram. Guldhalten i mynten minskade stadigt. Under de sista decennierna av 600-talet hade tremissen utvecklets till en denar i rent silver.

Den tredje perioden varade till år 751. Denaren vägde vanligen nu 1,3 g, lika mycket som tremissen. Förhållandet mellan guld och silver var 1:12. Den mindre värdefulla denarens inskrifter är oftare oläsliga och anonyma.

Det ena av de förvärvade mynten är en tremissis, med den lägre vikten 1,3 g, präglad 590–650 i staden Javols i Akvitanien (i nuvarande Languedoc-Roussillon, sydvästra Frankrike). På åtsidan finns ett högvänt huvud. Fränsidans motiv är ovanligt med sitt kristogram (bildat av de två första bokstäverna i ordet Kristus på grekiska). Det är omgivet av de första och sista bokstäverna i det grekiska alfabetet, alpha och omega, symboliserande Kristus som är början och slutet.

Det andra myntet är av silver med endast en mindre del guld, präglad under övergångsskedet 650–680, och imiterar ett guldmynt präglad för

myntmästaren Marinus i Orléans. På åtsidan finns ett högvänt huvud. Fränsidans förebild är trappstegskorset, som första gången förekom på den bysantinske kejsaren Heraclius (610–641) mynt.

Det tredje myntet är en denier av silver, präglad i Akvitanien i början av 700-talet. Åtsidesmotivet består av två upplösta huvuden över varandra. På fränsidan ser man ett kors i fem punkter omgivet av en cirkel med punkter. Dessa motiv förekommer på ett fåtal andra mynt, som anses vara präglade i regionen runt staden Bourges. Det här förvärvade exemplaret kommer ur ett känt fynd. År 1882 hittades en kruka med drygt etthundra denarer och en tremissis i Saint-Pierre-les-Etieux nära Bourges. En femtedel av mynten är präglade i Bourges eller i dess grannskap. Resten kommer från andra myntorter, de flesta från Paris med omnejd (11 ex), Chalon (8 ex) samt Provence (8 ex). Skatten har troligen hamnat i jorden ca 730–735. Nedläggningen kan ha samband med Karl Martells fälttåg och seger över araberna vid Poitiers år 732, sjutton mil från fyndplatsen.

Inger Hammarberg

Foto: Gabriel Hildebrand, RIK-f.

Jubileumsmynt i oädla metaller

Många länder i Europa, dock inte Sverige, har under de senaste tjugo åren gett ut jubileumsmynt i oädla metaller, t.ex. kopparnickel eller aluminiumbrons. Sverige 1/2 skilling 9 juli 1794 från Gustav IV Adolf i koppar kan även betraktas som ett sådant.

Kanada var tidigt ute med 5 cent 1951 i nickel till 200-års minnet av denna metalls upptäckt av svensken Axel Fredrik Cronstedt i Stockholm 1751. Alltså ett svenskt jubileum på ett kanadensiskt mynt! Anledningen till detta är inte att Kanada medverkat till den svenska upptäckten, utan att Kanada år 1951 hade 90 % av världsproduktionen av nickel.

Jubileumsmynt kan ha olika grad av koppling till de ordinarie mynten, enligt följande olika fall:

A. Samma storlek och metall som ett ordinarie mynt, men ordinarie mynt ges ut med samma årtal. Jubileumsmyntet finns i normal cirkulation. Exempel: Norge 5 kr 1975, Kronmyntet 100 år, i kopparnickel.

B. Samma storlek och metall som ordinarie mynt men årtalet saknas för det senare. Man låter således jubileumsmyntet ta hela den önskade upplagan och det finns också i normal cirkulation. Exempel: Danmark 20 kr 1992, Silverbröllop, i aluminiumbrons.

C. Endast som jubileumsmynt, men som har en naturlig koppling till den ordinarie myntserien och finns i normal cirkulation. Exempel: Storbritannien 2 pund 1994, Bank of England 300 år, i nickelmässing.

D. Jubileumsmynt som inte hör hemma i den ordinarie myntserien och som inte finns i normal cirkulation. Utgivet som samlarmynt och gåvomynt för högtidliga tillfällen som examen och födelsedag. Exempel: Storbritannien 25 pence 1972, Silverbröllop i kopparnickel i crown-storlek.

Det finns jubileumsmynt i oädla metaller utgivna bl.a. i Norge, Danmark, Island, Storbritannien, Tyskland, Österrike, Frankrike, Italien, USA och Kanada. Typ anges enligt ovanstående uppdelning. Min uppgift om normal cirkulation är enbart ett antagande.

Islands ordinarie 50 kr-mynt gavs ut 1970-1980 i kopparnickel (ej magnetisk) med identisk åtsida och snarlik framsida med samma bild men utan text. Detta passar inte in i mina

Land	Valör och år	Jubileum	Metall	Typ
Norge	5 kr 1975	Kronmynt 100 år	CuNi	A
	5 kr 1975	Amerika emigration	CuNi	A
	5 kr 1978	Armén 350 år	CuNi	A
	5 kr 1986	Myntverket 300 år	CuNi	B
	5 kr 1991	Norges Bank 175 år	CuNi	B
Danmark	10 kr 1986	Kronprins Frederik 18 år	CuNi	A
	20 kr 1990	Margrethe II 50 år	Al-brons	A
	20 kr 1992	Silverbröllop	Al-brons	B
Island	50 kr 1968	Självständighet 50 år	Ni, magnetisk	
Storbritannien	50 pence 1973	EEC	CuNi	B
	50 pence 1992	EG	CuNi	A
	50 pence 1994	D-dagen 50 år	CuNi	B
	2 pund 1986	Samväldesspelen	Ni-mässing	C
	2 pund 1989	Bill of Rights 300 år	Ni-mässing	C
	2 pund 1989	Claim of Right 300 år	Ni-mässing	C
	2 pund 1994	Bank of England 300 år	Ni-mässing	C
	1 crown 1951	Festival of Britain	CuNi	D
	1 crown 1953	Elizabeth II kröning	CuNi	D
	1 crown 1960	Utställning i New York	CuNi	D
	1 crown 1965	Winston Churchill	CuNi	D
	25 pence 1972	Silverbröllop	CuNi	D
	25 pence 1977	E II, drottning 25 år	CuNi	D
	25 pence 1980	Drottningmodern 80 år	CuNi	D
	25 pence 1981	Charles och Diana	CuNi	D
	5 pund 1990	Drottningmodern 90 år	CuNi	D
	5 pund 1993	E II, kröning 40 år	CuNi	D

typer A-D men liknar B om man bortser från olika metall som inte syns med blotta ögat.

Storbritannien 25 pence och 5 pund ges ut i crown-storlek som minnesmynt för det brittiska kungahuset, 2 pund ges ut som minnesmynt för nationella jubileer och 50 pence ges ut som minnesmynt för europeiska jubileer. Elisabet II blev drottning 1952 men kröntes först 1953. Detta är anledningen till att jubileumsmynt finns utgivna både 1977 och 1993.

Jan Alexandersson

Prenumerera på årsset och jubileumsmynt från Norge, Danmark och Finland genom oss.

Även utgåvor från hela världen. Sedlar. Polletter.

Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176 - 168 26, Fax 0176-168 56

Bli medlem i SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Årsavgiften är 175 kr. Som medlem får Du SNT automatiskt.

Du kan också enbart prenumerera på tidningen. Det kostar endast 125:- för åtta nr per år.

Plåtmynt i spisiröse

Den 20 september förra året begav sig riksantikvarieämbetets inventör Lars Löthman tillsammans med Peter Norman ut på en fornminnes-exkursion till ödebyn Sätra, inte långt från Hjortnäs i Leksands socken i Dalarna. I resterna efter en av byns övergivna husgrunder, alldeles intill dess gamla spisiröse, upptäckte man ett plåtmynt. Husgrunden var överväxt och själva platsen för fyndet utgjordes nu av gropen efter en rotvälta.

Plåtmyntet är av denna kategori mynts lägsta valör, 1/2 daler silvermynt, och är präglat för Fredrik I i Avesta år 1743. Det mäter ca 10,5 x 8,5 mm och väger 0,346 kg. Myntet är välbevarat med tydliga stämplat.

Enligt Bertel Tingströms publicerade inventering från 1986 av kända plåtmynt hade därtills 67 exemplar av halvdalet 1743 registrerats. Tre mynt med detta årtal och av samma valör ingick i det stora skattfynd som gjordes i Bjuråker, Yttermalung i Malungs socken, Dalarna, år 1974, den sk Hago Britas skatt. Då hittades sammanlagt 240 plåtmynt, som troligen hade förvarats i en låda med skinn och näver, nedgrävda under golvet i Hago Britas stuga. Hago Brita ansågs som en snål och rik gumma och hon avled 1765 utan att avslöja att hon gömt undan denna förmögenhet. Ett exemplar av valören med detta årtal har också hittats i ett annat större skattfynd från Hönö Västergård, Öckerö socken, i Bohuslän år 1911. Det låg tillsammans med 72 andra plåtmynt och fler än 7 000 rundmynt i resterna efter två förmultnade trälador i en äldre husgrund.

Det i Sätra by funna plåtmyntet utgjorde knappast någon skatt utan snarare skulle man kunna tolka det som en "grundplåt" lagd i huset vid tiden för dess uppförande, men för detta finns för dagen inga belägg.

Förfarandet som sådant är inte alls ovanligt, varken här eller utomlands. Än idag lägger man ned mynt (och även medaljer och till och med sedlar) eller annat daterande föremål tillsammans med grundstenen, som historiska dokument. Men seden har sitt egentliga ursprung i byggnads-offret, som man känner till från t ex Egypten så långt tillbaka som ett par tusen år före Kristus. I syfte att beverka de underjordiska makterna lade man ännu i sen tid gärna ett föremål av ett ur jorden kommet material

1/2 daler sm präglat för Fredrik I i Avesta år 1743.

Plåtmyntet hittades i Sätra by, Leksands sn, Dalarna, i närheten av resterna efter ett spisiröse. Foto: J E Olsson, RIK-f.

såsom koppar och silver. Även sk mastmynt vid skeppsbyggeri förekommer, liksom mynt under planterade fruktträd. Idag kan vi glädja oss åt resultatet av dessa seder och bruk från forna tider då vi daterar byggnadsrester och annat, där inget annat dateringsinstrument finns att tillgå.

MGL

Litteratur

Hermansson, R: Hagaskatten, Sveriges största plåtmyntfynd. *NNUM* 1980:1 s 2-12.

Tingström, B: *Plate Money. The world's largest currency.* Stockholm 1986.

Lindahl, F: Om Monter og medailler som bygningsofre. *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark* 1956 s. 93-103.

Torgny Lindgren har i en lång serie artiklar åren 1953-1983 återgett beskrivningar av hur man lade ner mynt och medaljer i officiella byggnaders grundstenar:

Lindgren, T: Mynt och medaljer i grundstenar (1-8). *NNUM* 1953 s 109f, 1954 s 4f, 1957 s 228f; *Myntkontakt/SNT* 7/1977 s 4f, 10/1977 s 20f, 9-10/1980 s 197f, 9-10/1982 s 245f, 7/1983 s 169.

**SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL**

kan rekvideras från kansliet!
Pris: 35 kr + porto

Papperspolletter från Barnängens klädesfabrik

Vid slutet av 1600-talet anlades ett manufaktur vid Barnängen, som ligger mellan Danviken och Hammarby i Stockholm. Anläggningen skulle framställa olika typer av kläden och ylletyg "hvilka derförut aldrig till den godhet varit i Sverige tillverkade" (Elers). Klädesfabriken försåg bl a den svenska krigsmakten med utmärkt kläde. Fabriken grundades av Jacob Gavelius (1655-98), adlad Lagerstedt. Vid början av 1700-talet leddes verksamheten vid Barnängen av en viss Ekman. År 1731 utsågs Eric Salander till chef för Barnängsmanufakturiet. Då ägdes anläggningen till större delen av Riddarhuset. Efter Ekman och Salander kom bröderna Apiarie. De lyckades få full fart på fabriken och hade också ett stort tobaksplantage med ett hundratal arbetare. Verksamheten fortsatte i obruten följd fram till 1826 då den upphörde.

I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns tre papperspolletter som använts vid Barnängen. De är från åren 1740, 1746 och 1761. Föga är känt rörande deras användningsområde, men antagligen utdelades polletterna som någon form av lön till arbetarna. De kunde sedan användas vid köp inom Barnängens fabriksområde eller som det står på polletterna från 1746 och 1761: *Går och gäller i Betalningar, som Contant, innom Barnängs Port.* Fler användningsområden är också möjliga. När det gäller 1760-talet vet vi att det rådde brist på skiljemynt. Därför lät enskilda handelsmän tillverka egna pengar, s.k. valuter. Detta gällde främst i landets södra delar. Kanske förde fabriksledningen den ganska vanliga politiken att utbetala arbetarnas löner i polletter istället för i kontanta pengar. Därigenom tvingades de anställda att inhandla allt det nödvändiga från fabriken. Det är också möjligt att polletterna enbart gällde om man ville köpa tyger, kanske till sänkt pris.

1. Pollett, 18 öre km 21 juni 1740, försedd med Barnängens stämpel, överst till vänster, nr 1,011/47. Polletten är undertecknad av Eric Salander och Jacob Krook.

2. Pollett, 4 öre km 1746, nr 419. Överst på pollettens högra sida finns ett rött lacksigill med de krönte bokstäverna: S W. Polletten är undertecknad av Eric Salander.

3. Pollett, 1 daler km 1761, nr 4. Överst på pollettens högra sida finns ett svart lacksigill med en sköld som visar initialerna C G A sammanflätade. Över skölden strålar en nordstjärna. Initialerna C G A står för ägaren Carl Gustaf Apiarie. Stockholmsskildraren Elers skriver 1801 om

1. Pollett från Barnängens manufaktur 1740.

2-3 Polletter från Barnängens manufaktur 1746 resp 1761.

Barnängen: "innehafves och drifves nu af Com. Rådet och Fabriqueuren C. Gust. Apiarie". Polletten är undertecknad av Hans och Carl Gustaf Apiarie.

Idag finns en del av de gamla fabriksbyggnaderna kvar men annars är det flerfamiljshus som dominerar området.

Ian Wiséhn

Litteratur

Elers, J., *Stockholm. III delen, Stockholm 1801*, s. 76f.

Fogelström, P.A., *En bok om Söder. Stockholm 1953*, s. 126f.

Platbarzdis, A., *Sveriges sedlar, Statliga och enskilda institutioners och företags*

4. Emballagemärkning från Barnängens fabrik, tidigt 1800-tal.

samt privatpersoners sedlar 1620-1934. Vol. II, Lund 1964, s. 60ff.

Rosman, H., *Textilfabrikerna vid Barnängen Stockholm 1929*.

Foto: Jan Eve Olsson, RIK-foto. Förminskade.

Papperspollett från Stegeborg

Bevarade till eftervärlden finns ett mindre antal papperspolletter från Stegeborg. Undertecknad känner till tre exemplar. Stegeborg i Östergötland byggdes första gången under 1100-talet. En ny borg uppfördes under 1300-talet. Den blivande Karl X Gustavs föräldrar hade Stegeborg som sitt svenska stamgods. I och med reduktionen kom Stegeborg att tillhöra kronan och förföll ganska snart. År 1731 gav ständerna sitt tillstånd att Norrköpings stad fick ta sten från borgen för att bygga ett kronomagasin. Man beslöt dock att "det stora Rundelstornet skulle upplagas och täckias."

Stegeborgs gods i Skällviks socken, som länge kallades södra kungsladugården, hörde i gamla tider under Stegeborgs slott. Efter reduktionen gick även godset till kronan, men 1731 köptes det av kommerserådet Jakob von Hökerstedt. Avsikten var bl a att Hökerstedt skulle driva ett blyverk som fanns i trakten. Redan 1734 sålde han godset till Rikets ständers bank som i sin tur sålde det vidare till översten greve V.D. von Schwerin (död 1762). Godset fanns kvar i dennes släkt fram till 1863. Detta år köptes det av

Papperspolletten från Stegeborg, 1860-talet.
Lacksigillet visar Otto Mannerstråles krönte initialer.
Foto: ATA. Skala 1:1

brukspatronen Otto Mannerstråle (1837-1893).

Med Mannerstråle kommer vår papperspollett in i bilden. Den är ganska enkelt utförd men visar för ovanlighetens skull ett landskap. Innanför en dekorerad ram finns ruinen Stegeborgs slott. Till höger finns en kulle med ett träd. Nederst till vänster finns ett lacksigill med de krönte initialerna O M. Kronan är adlig. Ovanför ruinen finns *Stege-*

borg utskrivet med skrivstil. Polletten mäter 58 x 45 mm.

Det finns emellertid en variant. En av de tre kända papperpolletterna saknar nämligen lacksigillet. Polletterna är troligen tillverkade under 1860-talet. Kvar finns problemet med användningsområdet. Kan någon av SNTs kunniga läsare lämna kompletterande uppgifter om polletten från Stegeborg?

IW

En fattigpollett från Eskilstuna

De fattiga i 1800-talets Sverige var många och var ofta i behov av hjälpinsatser. Även om de statliga insatserna var små hade de olika kommunerna och privata sällskap ansvarskänsla. Formerna kring hjälpen var emellertid för det mesta förnedrande. Något enhetligt hjälpsystem för dem som saknade mat och bostad skulle dröja till vår tid.

Säkert hade de flesta städer egna system. En vanlig hjälpform var utdelande av matpolletter. Riktiga pengar utdelade aldrig pga risken att de då skulle gå till något mindre nyttigt.

I Kungl Myntkabinettets samlingar finns en enkel pollett från 1800-talets andra hälft som är av järnbleck. Den är avsedd för de fattiga i Eskilstuna. Formen rektangulär, med avklippta hörn, 17 x 20 mm. Pollettens vänstra sida är hålslagen. Den ensidiga polletten har följande text: 6 / MAT-POLETT / ESKILSTUNA. Nummer

sex antyder troligen pollettens serienummer. När den fattige hämtade sin mat kunde utspisningspersonalen anteckna att nr sex fått sin mat. Ingen obehörig skulle kunna komma i efterhand för att hämta ytterligare en portion.

IW

Matpollett för de fattiga i Eskilstuna.
Foto: Gunnel Jansson, RIK-foto.
Skala 1:1.

Riksbankerna bytte mynt

Under skandinaviska myntunionens dagar (1873-1924) gällde svenska mynt i både Norge och Danmark. På samma sätt var en dansk krona lika välkommen i en svensk mjölkbutik. Men så fort de norska och danska mynten och sedlarna inflöt till bankerna eller till Sveriges Riksbank lades de åt sidan. Statsmakterna ville inte ha en total blandning av betalningsmedlen.

I en tidningsnotis från 1910 berättas hur man gjorde med mynten från grannländerna: "Värdefulla försändelser - Från Sveriges riksbank afsändes den 20 dennes, 20 kaggar norska och danska silfvermynt, tillsammans 232 000 kronor, till Norges bank i Kristiania och Nationalbanken i Köpenhamn för utväxling med svenskt mynt".

Man får förutsätta att motsvarande antal kaggar kom tillbaka med våra egna mynt.

IW

SNFs årsmöte 1995

Föreningens årsmöte hölls denna gång i Sigtuna – detta är ju året då den svenska myntningen firar 1000-årsjubileum. Innan själva årsmötesförhandlingarna begynte fick deltagarna tillfälle att vara med om invigningen av utställningen *Ett mynt för kung Olof* i Sigtuna museums lokaler, belägna i källaren till den byggnad som uppförts på utgrävningsplatsen invid Stora Gatan. Evenemanget började med ett slag av en hammare tillhörig en av dagens två myntare – ett elegant sätt att inviga en utställning på temat mynt. Därefter redogjorde Lars O Lagerqvist och Kenneth Jonsson för utställningens innehåll. Museichefen Sten Tesch berättade därefter om utgrävningarna i kvarteren kring museet. Sigtuna museer genomförde som bekant under åren 1988–1990 en av de största arkeologiska undersökningarna i Sverige i kvarteret Trädgårdsmästaren i det centrala Sigtuna. Åhörarna fick en fin sammanfattning av vad som hittills framkommit genom utgrävningarna. En nyhet, som Sten Tesch rapporterade om, var att blyet i det numera berömda avslaget av ett olofsmynt, som hittades vid utgrävningarna i Sigtuna för några år sedan, kommer från England. Intresserade kunde påföljande dag lyssna på föreläsningar av Kenneth Jonsson, Brita Malmer och Lars O Lagerqvist.

Årsmötesförhandlingarna med efterföljande middag hölls i gemytliga lokaler på Sigtunaborg. Den numismatiska sakkunskapen var väl företrädd – såväl från föreningen som myntkabinettet och numismatiska institutionen. Årsmötet beslöt att till Svenska Numismatiska Föreningens hedersledamot kalla Brita Malmer för hennes synnerligen stora insatser inom numismatiken och den numismatiska forskningen i Sverige. Ordföranden Torbjörn Sundquist sade i anledning av detta följande:

Brita har under snart fyra decennier varit i fokus inom svensk och nordisk numismatik, som forskare inom specialområdet vikingatid och nordisk medeltid, som chef för Kungl. Myntkabinettet och som forskare vid Stockholms Universitet. Hon har i allra högsta grad verkat för och lyckats med att höja numismatikens status till den nivå den verkligen förtjänar och återfört den till sin "forna glans". Britas forskningsinsatser är omfattande och betydande. Hennes doktorsavhandling från år 1966 "Nordiska mynt före år 1000" är ett

Sten Johnson och Bengt Månsson slår "minnesmyntet" vid SNF:s årsmöte.

klassiskt, banbrytande verk och oundgängligt för alla som sysslar med vikingatida myntning. Vidare publicerade Brita "The Sigtuna coinage c. 995–1005" i samband med Sigtuna-symposiet år 1989. Britas kamp under de första åren som chef på KMK för att kabinettet skulle få ställning som självständigt museum kröntes med framgång år 1975 då KMK jämställdes med Historiska museet och Medelhavsmuseet.

Många var turlerna kring inrättandet och placeringen av den Ekströmska professuren till vars första innehavare Brita utnämndes år 1979. Till en början placerades professuren vid Statens Humanistiska Samhällsvetenskapliga Forskningsråd. Efter många års kamp mot och bearbetning av de akademiska myndigheterna lyckades Brita den 1 juli 1988 få professuren till en naturlig placering vid arkeologiska institutionen vid Stockholms Universitet. Brita har inom alla områden där hon varit verksam ställt stora krav på sig själv och sin omgivning. Därav den höga kvaliteten på allt som hon producerat. Det har tidvis stormat kring Brita och man kan inte säga att hon inte varit kontroversiell. Kring starka andar blåser det starkt. Brita får mig att erinra mig ett tänkespråk av den finlandssvenske författaren Elmer Diktonius: "Tama fåglar har en längtan – de vilda flyger" och flu-

git har Du verkligen gjort Brita och det har burit långt fram för den svenska och nordiska numismatiken och det är vi Dig mycket tacksamma för.

Föreningens Elias Brennermedalj tilldelades Rolf Sjöberg för en framstående samlargärning och för att han på ett förtjänstfullt sätt främjat numismatiken och kunskaperna i ämnet. Torbjörn Sundquist konstaterade bl a följande:

Jag tror att Ditt intresse för mynt och deras historia började för så där en trettio år sedan. I alla fall blev Du medlem av Föreningen då. Du kom från början i kontakt med mycket kunniga människor inom det numismatiska området och Du började bygga upp en samling baserad på mycken kunskap. Snart blev Ditt huvudintresse den svenska högmedeltiden och dess mynthistoria. Du lyckades under åren 1965–1989 skapa en betydande samling svenska medeltidsmynt där många av de verkligt stora rariteterna ingick. I din samling fanns bl a mynt från Anund Jakob, Erik Knutssons AROS-brakteat, mynt från Johan Sverkersson och Knut Långe. Få samlare kommer någonsin att få en svensk medeltids-samling av samma klass och bredd som den Du hade tills dess att den såldes på auktion hösten 1989. Via mynten fick Rolf ett passionerat intresse för den svenska medeltidshistorien och han har publicerat ett

Rolf Sjöberg, tilldelad Elias Brenner-medaljen, samt Brita Malmer, SNF:s nya hedersledamot.

antal mycket intressanta bidrag till debatten och tolkningen av olika problem inom medeltidsmyntningen och då speciellt den spännande perioden 1150–1280. Rolfs artiklar har rönt stort intresse. Rolf har dessutom varit aktiv inom styrelsen bl a som sekreterare åren 1988–1990 och som uppskattad föredragshållare – inte minst. Rolf bidrog med stor arbetsinsats till att få fram de mycket populära bildband med numismatiska ämnen som Föreningen erbjuder lokal-föreningarna och andra intresserade. Det var mycket trevligt att ha Dig med i styrelsen, där Du gjorde en mycket uppskattad insats och starkt bidrog till den goda stämningen.

Vid den efterföljande middagen tackade Brita Malmer och sa bl a att utnämningen till hedersledamot utgjorde en inte oväsentlig ingrediens för att fortsätta det digra arbetet med att vetenskapligt bearbeta de svenska fynden av skandinaviska mynt – ett uppdrag som Brita fick när gång på 1950-talet av den dåvarande nestorn inom svensk numismatik Nils Ludvig Rasmusson. Rolf Sjöberg berättade att han redan som ung grabb började samla mynt – som så många andra. Efter uppehåll under en period så började Rolf i tjuogaårsåldern återigen att intressera sig för ämnet. Rätt snart fokuserades intresset på medel-

tidsmynten men hägen hos numismatikerna var på den tiden inte stor för denna del av numismatiken. Rolf blev till och med avrättad från att samla medeltidsmynt av en mynthandlare. Men Rolf lät sig uppenbarligen inte avskräckas! Rolf påpekade särskilt att numismatiken givit honom möjlighet att få träffa och lära känna människor som han annars inte skulle ha mött.

Det blev sammanfattningsvis ett trevligt årsmöte med många intressanta aktiviteter och med en avslutande utmärkt middag i smakfulla lokaler.

Göran Wahlqvist

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046-14 43 69

MYNTNYTT

Nytt jubileumsmynt i Finland

Den 15 januari 1995 har det förflutit 100 år sedan akademikern och biokemisten Artturi Ilmari Virtanens födelse. Bland de praktiska tillämpningarna av A. I. Virtanens forskningsresultat kan nämnas en betydande förbättring av hållbarheten hos smör och ost samt framför allt AIV-fodret som alljämt bär hans namn.

För femtio år sedan belönades A. I. Virtanen med 1945 års Nobelpris i kemi för sin förtjänstfulla forskning inom jordbruks- och näringskemin och särskilt för den ensileringsmetod han upfunnit.

A. I. Virtanens jubileumsmynt är formgivet av professor Terho Sakki. Aversen visar A. I. Virtanens profil och reversen en klöverblomma.

Upplagen är begränsad till maximalt 40000 jubileumsmynt. Dessutom slås en högljängsig proof-upplaga på högst 3 000 exemplar.

Präglade mynt i Finland 1994

10 penni	59.946.000 st
50 penni	3.005.000 st
1 mark	152.011.000 st
5 mark	19.003.000 st
10 mark	19.979.000 st
100 mark	80.000 st
100 mark, proof	11.300 st

<i>Myntserier</i>	
serie I	25.000 st
serie I, proof	1.000 st
serie II	15.000 st
serie II, proof	2.500 st
serie III	2.000 st

RECENSIONER

Ian Wiséhn: Apotekspolletter. Nordisk Medicinhistorisk årsbok 1994. Stockholm, s 75-85, ill.

Recensentens gamle chef Nils Ludvig Rasmussen brukade säga, att han ville sprida numismatiken långt utanför specialisternas led och att man därför borde publicera sina artiklar på annat håll än i årsskrifter som handlade om mynt, medaljer och dylikt. En som lever efter denna princip är den flitige Ian Wiséhn (inte för att vi behöver klaga på att han håller sig borta från SNT, förstås...). Nackdelen är, att sådana artiklar ofta blir okända för – just specialisterna. Någon hjälp har man dock av att de blir anmälda.

Polletter är ett stort ämne för samlarna och de har dessutom – tycker rec. – stort intresse ur historisk, kulturhistorisk och social synvinkel. I väntan på en ny Stiernstedt-Strokirk som innefattar dels allt som de inte kände till, dels allt som kommit till senare, är man mycket tacksam för alla notiser och artiklar över specialämnena. En sådan är Wiséhns över apotekspolletter, där han utgått från exemplar i Kungl Myntkabinetets och Sven Svenssons samlingar. Dylika polletter, från tidigt till sent 1800-tal, var antingen inlämningsbevis för recept eller pantkvitton för flaskor, som var betydligt dyrare än idag (dessutom blandades nästan alla mediciner på apoteken). De flesta är av metall, men många tryckta på papper.

Vi hoppas på en fortsättning!

LLI

Christopher Eimer: Medallic Portraits of the Duke of Wellington. Utgiven av Spink & Son, London 1994, ISBN 0 907605 52 4. Rikt illust., 138 s. Boken kan beställas från Spink & Son Limited, 5-7 King Street, St. James's, London SW1Y 6QS, England. Pris £24.95 exkl. postavgift.

Hertigen av Wellington (1769-1852) räknas bland en av Storbritanniens främsta personligheter. Hans plats i historien säkrades genom segrarna mot fransmännen i Spanien, segern mot Napoleon vid Waterloo 1815 och tiden som premiärminister.

Medaljkonstnärerna och deras beställare upptäckte tidigt Wellington (han hette från början Wellesley). Det första medaljliknande porträttet tillverkades 1810 i vax av Catherine Andras. Många fler skulle följa under resten av hertigens levnad. Wellingtons liv och verk fascinerade allmänheten. Den var också omätlig när det gällde minnesföremål av alla de slag. Vid sidan av de officiella medaljerna skulle ytterligare närmare tvåhundra medaljer framställas. Enklare utförda är även femtio s k tokens som utgavs av köpmän – som reklam eller som myntsubstitut. Nästan samtliga dessa medaljer och tokens finns medtagna och avbildade i Eimers katalog. Av dessa är mer än fyrtio tidigare publicerade.

Boken är uppdelad i olika avsnitt. Först kommer en inledning som är en resonerande text om medaljerna, konstnärerna och om Wellington själv som beställare.

Han var nämligen ofta pressad av beundrare och patrioter att skänka porträtt över sig själv. Därefter följer två mycket fyllda delar, som presenterar medaljerna och polletterna (tokens). Vid sidan av beskrivningen av de enskilda föremålen lämnar Eimer många intressanta kommentarer. Man känner dock att han inspirerats av Laurence Browns *British historical medals*, Vol. I, 1760-1837 (1980); Vol. II, 1837-1901 (1987). Brown har nämligen samma uppläggning. Till sist följer ett alfabetiskt register över medaljernas inskrifter samt ett konstnärsregister där även beställarnamn ingår.

Christopher Eimers bok är trevligt utförd och väl värd att studera, även för en svensk. Man skulle naturligtvis önska att liknande böcker skulle komma ut i Sverige. Enda motsvarigheten är väl egentligen *Linnaeus in medal art*, som utkom 1978 med Allan Ellenius och Henrik Klackenborg som författare.

IW

Wasa-orden. Under Gustaf III:s tid voro utmärkte landbrukare de personer, till hvilka Wasa-orden förnämligast utdelades. En viss Skånsk patron fikade efter en dylik utmärkelse, och då han en gång vid ett thebord samtalade med några gamla fröknar, framställde han för dem huru han gjort åtskilliga nyttiga reformer i landbruket. En af fröknarne lofvade skriva till sin kusin Zibet om honom och rådde honom att resa upp till Stockholm för att uppvakta Zibet, som nog skulle skaffa honom Wasa-stjernen. Mannen infann sig också snart hos Zibet. "Jag har hittat på ett sätt att göda mina åkrar, utan att utköra gödsel," yttrade han. – "Hur bär herrn sig då åt?" frågade Zibet. – "Jo, jag instänger svinen i fällor på en liten fläck af åkern, flyttar sedan fällorna, tills hela åkern blifvit sålunda beagnad, och på det viset gödes åkern, utan att jag behöfver köra gödseln på den." – "Ja-ja, herre, det är godt och väl," inföll Zibet, "bara inte de der svinen sedermera komma hit till Stockholm och göra anspråk på Wasa-orden."

Ur P G Bergs Ankedot-Lexikon

FRÅGESPALTEN

Fråga:

Det är många år sedan jag köpte den lilla "mystiska" medaljen som avbildas här. Den är av silver, 33,5 mm och är graverad för hand.

DEUTSCHE ABENDSTUNDEN IN STOCKHOLM BEI I. P. MÜLLER MDCCCXXXIV och ORDNUNG IST DAS HALBE LEBEN

– vad syftar det på? Texten i den uppslagna boken (tysk skrivstil) kan jag inte läsa (utom "kritisch"). Kan det röra sig om någon litterär afton-cirkel (tykspråkig) i Stockholm? Och vem var Müller?

Ira Rezak,
Stony Brook, USA
(Översatt av red., som gärna
mottar svar.)

Bertil Wærn 1914-1995

Bertil Wærn, tidigare chef för Uppsala universitets myntkabinett, avled efter en längre tids sjukdom den 15 februari i år. Han var född den 3 september 1914 i Uppsala, växte upp i Stockholm, utbildade sig vid Uppsala universitet till paleontolog och avlade fil. licexamen 1945. Han ledde flera fältarbeten, bl. a. på Kinnekulle och deltog i en expedition till Grönland 1936. Han hade ett starkt tekniskt intresse bl. a. för fotografering, vilket kom väl till pass när han från 1952 fick anställning på Universitetsbiblioteket i Uppsala. Under många år var han den ende naturvetaren på biblioteket och hade ansvaret för litteraturinköp inom det naturvetenskapliga området. Sedermera, och framför allt när han från 1970 till sin pensionering 1980 var chef för kart- och planschavdelningen vid biblioteket, kom hans fotografiska intresse väl till pass vid uppordning och nyansskaffning av foto- och kartmaterial.

Hans intressen hade emellertid vidare ramar. På sin fritid ägnade han sig åt sin myntsamling, där tonvikten låg på de antika mynten. Detta ledde till att han 1960 tillfrågades av universitetets rektor Torgny Segerstedt om han ville ta hand om universitetets myntsamling som stod utan tillsyn efter docenten Erik Grens bortgång 1959. År 1992, när jag efterträdde honom och vi under många kvällar av angenämt samspråk gick igenom myntkabinettets samlingar av arkivalier och olika donationer, berättade han hur svårt det varit för honom att ensam och utan hjälp tränga in i myntkabinettets samlingar och material. Han hade dock under de 32 år som han förestod myntkabinettet – såvitt jag vet är det bara Schröder som med sina 37 år mellan 1820 och 1857 har en längre tjänstgöringstid – utträttat ett stort arbete. Detta har kanske främst visat sig i den genomgripande nypupställning han svarade för i samband med universitetets 500-årsjubileum 1977, då myntkabinettet fick större lokaler och kunde visa samlingarna i nya montrar. Frutom en generös presentation av svenska mynthistorien och de svenska besittningarnas mynt ställdes svenska kungliga medaljer ut och i särskilda montrar visades de universitetshistoriska medaljerna med porträtt av många kända veten-

Bertil Wærn framför en monter med svenska mynt. Fotot visar utställningen som byggdes till 500-årsjubileet 1977. Foto ur UUM:s arkiv.

skapsmän från Uppsala. I marsnumret av *Myntkontakt* 1978 presenterade Bertil Wærn också en fyllig historik av samlingarna, som baserade sig på omfattande studier i universitetets och myntkabinettets arkiv. I *Compte Rendu* 40:1993 gav han en något nedkortad redogörelse för kabinettets historia och materialbestånd. Hans stora intresse gällde de antika grekiska mynten, där han nedlade ett stort arbete på uppordning och katalogisering. Han hade också själv en större samling antika mynt, varur han generöst ställde mynt till förfogande för uppsatsskrivande studenter, som behövde mera material än vad universitetets samling kunde erbjuda. Genom sitt arbete på universitetsbiblioteket hade han en unik överblick av litteraturanskaffningen och kunde genom att undvika dubbelinköp frigöra medel ur driftsanslaget för myntinköp.

Till sin natur var han en försynt och tillbakadragen person som aldrig höjde rösten för att framhäva sig själv. Men de livliga ögonen och hans små men ivriga gester avslöjade ett livligt intellekt och ett brinnande intresse. En oföränderligt vänlig och tillmötesgående kollega har lämnat oss. Vi minns honom och vi saknar hans stämma.

Harald Nilsson

Svenska mynt funna i Litauen

Efter ha läst artikeln om ytterligare uppgifter om svenska mynt funna i Litauen publicerad i SNT 8 • 94 sid 204-205 blev jag konfunderad av uppgiften att en 1-öring från 1661 skulle ingå i Aleksandras Potasova samling. Jag har varit i kontakt med artikelförfattaren där jag ifrågasatte uppgiften. Eugenijus Ivanauskas medger att ett fel hade uppstått p g a att myntet inte varit rengjort vid bestämningen. Myntet som beskrevs som 1 öre 1661 var i verkligheten från 1666.

Sven Olof Källerholm

Födelsedag eller uppvaktning?
Gör det med ett

Myntogram

finns hos Din välsorterade mynt-handlare eller beställs från:

Munksystem
Östergårdsvägen 13
455 32 Munkedal
0524/12602

SEDELNYTT

Australien

Ny 20-dollarssedel i Australien från oktober 1994.

Storlek: 144 x 65

Färg fram- och baksidor: röd, orange, grå. Microskrift: Orden "TWENTY DOLLARS" är tryckta på båda sidor av sedeln med små bokstäver.

Vattenmärke: saknas.

Säkerhetstråd: saknas.

Vid belysning i UV-lampa framträder på baksidan serienumret i turkos färg. Siffran 20 syns i mindre format under 20 tryckt i svart. Sedeln är av plast.

I ett av hörnen finns en transparent yta med en stiliserad vindros.

Tant Olga kvitterar

Den gamla damen kommer in på banken med en check och kamrem i luckan säger:

- Var vänlig kvittera på baksidan.
- Hur går det till, undrar damen.
- Precis som när man undertecknar ett brev.

Efter en stund lämnar damen fram checken och kamrem läser:

Från tillgivna tant Olga.

SEDELNYTT

Grekland

Ny 10.000 drachmai från Grekland utgiven 16 januari 1995 av Trapeza Tes Helados (Greklands Bank).

Storlek: 153 x 77 mm.

Färg, framsida: violett, mångfärgad.

baksida: violett, mångfärgad.

Vattenmärke: huvudet på kung Philip av Makedonien.

Framsidas porträtt: Georgios Papanicolaou (1883-1962), grekisk-amerikansk forskare och patolog.

Säkerhet: en säkerhetstråd finns inlagd vertikalt i sedelpapperets högra del. Vid belysning i UV-lampa framträder på fram- och baksidorna fluorescerande fibrer i olika färger. På baksidan framträder också ner till vänster en fluorescerande "blomma" i grönt.

Microskrift: på baksidan, i sedelns vänstra del, står skrivet vertikalt orden Greklands Bank (på grekiska) och siffran 10000 fyra gånger.

Idag finns sedlar i valörena 50, 100, 500, 1000, 5000 och 10.000 drachmai.

AUKTIONER

SVENSKA

Oktober 20-21 Stockholm, B. Ahlström

UTLÄNDSKA

September 7 München, Partin
16 Bryssel, Elsen
18-19 Basel, Münzen & Medaillen
20-23 München, Hirsch
27-29 Osnabrück, Künker
30 Helsingfors, Holmasto

Oktober 2-3 Los Angeles, Gillio
4-6 München, Partin
6 Oslo, Oslo Mynthandel
7 Long Beach, Ponterio
9-10 London, Spink
11 London, Baldwin
11-13 München, Giessener Münzhandlung
23-25 Zürich, Leu Numismatik
25-26 Zürich, Hess-Divo
27 Zürich, NAC
30-31 Zürich, Sternberg

November 1-4 Frankfurt, Peus
6-7 Bussum, L. Schulman
10 Oslo, Oslo Mynthandel

13-15 New York, Bowers & Merena

20-21 München, Lanz
21 London, Spink
21-22 Paris, Vinchon
22-23 Sydney, Noble
23-25 München, Hirsch

December 1-2 Frankfurt, Frankfurter Münzhandlung
9 New York, Kolbe/Spink
9 Helsingfors, Holmasto
9 Bryssel, Elsen
12-14 Mannheim, KPM

MÄSSOR

UTLÄNDSKA

Oktober 28-29 Zürich, 24th Zürich International Coin Show

November 25 Paris, Salon Numismatique a Paris

December 8-10 New York, New York International Numismatic Convention

FÖRENINGAR

Myntklubben Skilling Banco

Möteslokal: Huvudbiblioteket, Hunnebergsgatan 8, Linköping, Lindblomsrummet, 1 tr, kl 18.30-21.00.

14/9 Gustav Vasas upprorsklippingar. Föredrag av Håkan Widjestrand. Planering av höstens resa till Köpenhamn. Intresseanmälan till Roger Lind, tel. 013-12 22 62. Planering av höstens myntauktion. Om du vill lämna in mynt till auktionen kontakta Hans Sävénhed, tel 013-808 28.

1/10 Antik- och samlarmässa i Cupolen, Linköping, kl 10.00-15.30. Entré: 20 kr.

12/10 Medtag mynt för byte eller försäljning.

Samfundet Kungl.

Myntkabinettets Vänner

har vid sitt årsmöte till ny ordförande valt direktör Björn Tarras-Wahlberg, VD i Skattebetalarnas förening och aktiv numismatiker och författare i ämnet. Han efterträder direktör Ingvar Körberg, tidigare verksam inom sparbanksrörelsen.

SVENSK

NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.
Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.
Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Kjell Holmberg,
tel 018-38 23 47 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:–
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:–
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Kjell Holmberg efter överenskommelse.

Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

Mynt till salu

Gustav Wasa:	Mark 1557	1/1+	2.950:–
Erik XIV:	1/2 öre 1566	1/1+	600:–
Johan III:	1/2 öre 1592	1+	325:–
Sigismund:	1/2 öre 1597	1/1+	475:–
Karl, riksf:	1/2 öre 1599	1/1+	450:–
Karl IX:	1 öre 1610 St-h.	1+/01	450:–
Gustav II Ad:	1 öre 1619	1+	600:–
Kristina:	1/4 Rd 1642	1+	2.800:–
Karl X Gust:	1 öre 1655	1	450:–
Karl XII:	4 öre 1716 Sölvf.	(1+)	350:–
Ulrika El:	1 Mark 1719	God 1+	3.200:–
Fredrik I:	1 öre 1733 silv.	1+/01	275:–
Ad. Fredr:	1 Daler 1770 silv.	01	3.500:–
Gustav III:	1/6 Rdr 1783	1+/01	450:–
Gust. IV Ad:	1/2 sk. 1801	01	450:–
Gust. IV Ad:	1/4 sk. 1799	01	450:–
Karl XIV J:	1/6 Rd 1819	1/1+	850:–
Karl XIV J:	1/6 Rd 1829	1+	700:–
Oskar I:	Dukat 1857	01	3.900:–
Karl XV:	4 Rdr 1865	01	2.250:–
Oskar II:	10 öre 1872	God 1+	800:–
Oskar II:	10 öre 1873	Sm 43b, 1+	900:–

Vi utger lagerlistor

HB MYNTINVEST CORONA

O. STORGATAN 20
611 34 NYKÖPING
TEL. 0155-28 63 25

FAX. 0155-28 63 25

AUKTION 52

Berzelii Terrassen
21 och 22 oktober 1995

Lördag bl.a

Olof Skötkonung 2 ex.

Knut Eriksson 9 ex.

Sten Sture d.ä. örtug 1478

Svensk årtalssamling dalar och riksdalar c:a 160 st.
från daler 1534 – 4 riksdaler riksmünt 1871.

Plåtmynt c:a 40 st bl.a.

Kristina, 2 daler SM 1653 **RRR**

Gustav Vasa, 15 öre klipping 1543 **RR**

Gustav II Adolf, 10 mark klipping guld 1626

Kristina, riksdaler 1641 praktex.

Karl X Gustav, dukat 1658 **RR**

Karl XII, dukat 1700 **RRR**

Gustav III, 5 kopek 1787 2 ex.

Sedlar, bl.a. provtryck och privatbanksedlar

Utländska guld- och silvermynt

Stor avdelning antika mynt

Söndag

Ingemar Carlssons samling av mynt,
polletter, medaljer och litteratur

*Katalog erhålles enklast
genom insättning av Kr. 125:–
på postgiro 1211-2*

AHLSTRÖMS MYNTAUKTIONER AB

Norrmalmstorg 1, 1 tr.

Box 7662, 103 94 Stockholm

Tel: 08-10 10 10 • Fax: 08-678 77 77